

การศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่ง
สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*
A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURES, POWERS, AND DUTIES OF THE
CONSTITUTIONAL COURT OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GARMANY AND
THE KINGDOM OF THAILAND

พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกร), โกเมศ ขวัญเมือง, ประเสริฐ ลิมประเสริฐ

Phra Udomsittinayok (Kumphol Kunungkaro), Gomes Kwanmuang, Prasert imprasert

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: sathaphorn.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย 2. เพื่อศึกษาโครงสร้าง ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบที่มาของตุลาการรัฐธรรมนูญ โครงสร้าง อำนาจ หน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกับศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเอกสาร และการวิจัยที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณานำเสนอสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์รฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องเคารพต่อหลักความชอบ ด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ทั้งนี้ ถือหลักการที่ว่ารัฐสภาเป็นองค์กรของผู้แทนปวงชนซึ่งเป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตยย่อมไม่กระทำการขัดต่อกฎหมายและรัฐธรรมนูญ การที่รัฐสภาตรากฎหมายซึ่งเป็น การกระทำของฝ่ายนิติบัญญัติถือว่าเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ร่วมกันของผู้แทนปวงชน 2. ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผู้ที่มีคุณสมบัติจะเป็นผู้พิพากษาได้ต้อง สำเร็จการศึกษาทางด้านกฎหมายและบุคคลนั้นจะต้องมีอายุ 40 ปี และต้องเป็นนักนิติศาสตร์ที่ ได้รับการฝึกฝนมาอย่างชัดเจน สำหรับราชอาณาจักรไทย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้จำกัดเพียงแค่ต้องจบ การศึกษาทางด้านนิติศาสตร์ เพราะรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ผู้มีทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริง

*Received January 7, 2023; Revised January 18, 2023; Accepted January 19, 2023

3. อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและ ราชอาณาจักรไทย แตกต่างกันตามสภาพการเมืองแต่ละประเทศ แต่ทำหน้าที่หลักในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีกระบวนการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายก่อนการประกาศใช้และภายหลังการประกาศใช้เช่นเดียวกับของราชอาณาจักรไทย

คำสำคัญ: โครงสร้างและอำนาจหน้าที่; ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี; ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the concept of constitutionality of the law, 2. To study the structure, the origins of the judges of the Constitutional Court of the Federal Republic of Germany and the Constitutional Court of the Kingdom of Thailand. 3. To study and comparative analysis of the origins of the judges of the Constitutional Court of the Federal Republic of Germany and the Constitutional Court of the Kingdom of Thailand, conducted by the qualitative research, collected data from documents and related research. Data were analyzed by describing the summary content according to the research objectives.

The results showed that: 1. Legislative bodies must respect the principle of constitutional conformity with the constitution of the law. The parliament that is the representative of people who owned the sovereign power would not violate the law and the constitution that parliament enacted a law which was the action of the legislative branch was an expression of the collective will of the people's representatives. 2. The Federal Constitutional Court of Germany to be eligible to be a judge, must graduated in law and the person must be 40 years old and must be a jurisprudence clearly trained. For the Kingdom of Thailand Judges of the Constitutional Court were not limited to just having to graduate in legal education because the constitution has stipulated that qualified person in political science, public administration who has true expertise in the administration of state affairs. 3. Jurisdiction of the Constitutional Court of the Federal Republic of Germany and Kingdom of Thailand differed according to

the political situation of each country, but the main function was to protect the rights and liberties of the people. Federal Constitutional Court of Germany has process to control the constitutionality of the law before and after the promulgation, just like that of the Kingdom of Thailand.

Keywords: Structure and Authority; Federal Constitutional Court of Germany; The Constitutional Court of the Kingdom of Thailand.

บทนำ

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1951 (พ.ศ. 2494) มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย และกฎหมายที่ศาลวินิจฉัยว่าไม่ชอบด้วยกฎหมายจะสิ้นผลเป็นโมฆะใช้บังคับมิได้ ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประกอบด้วยตุลาการจำนวน 16 คน เป็นระบบองค์คณะคู่ องค์คณะละ 8 คน มาจากการคัดเลือกของสภาผู้แทนราษฎร 8 คน หนึ่งในนั้นจะได้เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ และมาจากการคัดเลือกของสภามลรัฐ 8 คน หนึ่งในนั้นจะได้เป็นรองประธาน โดยองค์คณะแรกจะมีรองประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นประธาน จะพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับการตีความรัฐธรรมนูญ ส่วนองค์คณะที่สองนั้นมีประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นประธานจะพิจารณาคดีทั่วไป เช่น การฟ้องประธานาธิบดี ผู้พิพากษา กรณีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ขององค์กร รวมทั้งคำร้องทุกข์ ของประชาชนกรณีมีการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ แต่ละองค์คณะยังมีการแยกเป็นองค์คณะกลั่นกรอง (Kammern) องค์คณะละ 3 คน เพื่อแบ่งเบาภาระขององค์คณะใหญ่ (Großes Kollegium, 2555)

สำหรับศาลรัฐธรรมนูญไทยได้จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยนำหลักการ แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมายใดที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญเป็นอันใช้บังคับมิได้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560) ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยประกอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญ จำนวน 9 คน มีเพียงองค์คณะเดียว มีอำนาจหน้าที่ คือ การพิจารณา วินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือร่างข้อบังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร ของวุฒิสภา หรือของรัฐสภาที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภา แล้วแต่กรณี ให้ความเห็นชอบแล้ว แต่ยังไม่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษามีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ ระบบการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (Constitutionality) ของกฎหมายที่ฝ่าย นิติบัญญัติตราขึ้นนั้น มีทั้งการตรวจสอบกระบวนการตรากฎหมาย

(Procedure element) ว่า ถูกต้องตามขั้นตอนในการตรวจสอบความชอบที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้หรือไม่ และการตรวจสอบ บทบัญญัติของกฎหมาย (Provision of law) ว่ามีเนื้อหาของกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ (Content element)

ด้วยการที่ศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษที่เกี่ยวกับกฎหมายมหาชน จึงมีความจำเป็นต้องมีตุลาการที่เชี่ยวชาญในทางนิติวิธีมหาชน โดยเฉพาะระบบไต่สวนซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญที่แตกต่างไปจากระบบกล่าวหาในศาลยุติธรรม

ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจมุ่งศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้าง ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กับศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำข้อดี ข้อเด่นของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ที่มาของตุลาการรัฐธรรมนูญและความยึดโยงกับประชาชน ตลอดจนโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาเป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย
- 2) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้าง ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
- 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบที่มาของตุลาการรัฐธรรมนูญ โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกับศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัย (Documentary Research) โดยมีแหล่งข้อมูลที่ศึกษา ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ. 1959 (พ.ศ. 2442) รัฐบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1585 (พ.ศ. 2528) กฎหมายที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสารหนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ ฯลฯ และเอกสารชั้นรอง (Secondary Source) ที่เผยแพร่ในลักษณะข้อมูลออนไลน์จากเว็บไซต์ต่างๆ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางและสามารถช่วยชี้แนะแก้ไขปัญหาคือข้อถกเถียง

ภายในประเทศเกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องคุณสมบัติและที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญของทั้งสองประเทศ

ผลการวิจัย

1) แนวคิดเกี่ยวกับหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย

ในระยะเริ่มแรกยังไม่มีภาระเน้นให้องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องเคารพต่อหลักความชอบ ด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ทั้งนี้ ถือหลักการที่ว่ารัฐสภาเป็นองค์กรของผู้แทนปวงชนซึ่งเป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตยย่อมไม่กระทำการขัดต่อกฎหมายและรัฐธรรมนูญ การที่รัฐสภาตรากฎหมายซึ่งเป็น การกระทำของฝ่ายนิติบัญญัติถือว่าเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ร่วมกันของผู้แทนปวงชน ดังนั้น ในบางประเทศจึงไม่มีองค์กรและกลไกควบคุมกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา เช่น ในอังกฤษไม่มีหลักเรื่องความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เพราะให้ความสำคัญกับอำนาจสูงสุดของรัฐสภามากกว่า ประกอบกับไม่มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร มหากฎบัตร (Magna Carta) เองนั้น เป็นเพียง “สัญญา” ระหว่างขุนนางชั้นบารอนและกษัตริย์เท่านั้นไม่ใช่กฎหมายสูงสุด และในเวลาต่อมานักกฎหมายชาวอังกฤษต่างยอมรับในอำนาจของ “รัฐสภา” และไม่พยายามเข้าไปพิจารณากฎหมายในแง่ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญอีก (koopman, 2033)

ส่วนในฝรั่งเศส ซีเยส (Sieyes : ค.ศ. 1748-1836) จะได้กล่าวถึงความเป็นกฎหมาย สูงสุดของรัฐธรรมนูญไว้เช่นกัน แต่ยังเห็นในภาพรวมๆ ว่าอำนาจในการก่อตั้งองค์กรทางการเมือง (Pouvoir constituant originaire) นั้นเป็น “อำนาจพิเศษ” สูงกว่าอำนาจในรัฐทั่ว ๆ ไป แต่ซีเยส ไม่ได้กล่าวถึงการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ฉะนั้นในฝรั่งเศสก่อนปี ค.ศ. 1558 หลัก ความชอบด้วยกฎหมายจึงมุ่งควบคุมการกระทำของฝ่ายปกครองเป็นหลัก (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2538) จอห์น มาร์แชล (John Marsal) ประธานศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาจึง วินิจฉัยคดีประวัติศาสตร์ Marbury V. Madison ในปี ค.ศ. 1803 ว่าศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกามี อำนาจพิจารณาได้ว่าบทบัญญัติของรัฐบัญญัติที่ขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ย่อมไม่มีผลบังคับใช้ และจากคำพิพากษาในคดีดังกล่าว จึงเกิดระบบการควบคุมความชอบด้วย รัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ ซึ่งในคดีดังกล่าวควรศึกษา 3 เรื่อง ได้แก่ ข้อเท็จจริงแห่งคดี การกำหนด ประเด็นพิจารณาข้อกฎหมาย และผลสืบเนื่องอันเกิดจากคำพิพากษาดังกล่าว

สรุปแล้ว หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญนั้นเป็นหลักการที่ยอมรับว่า “มีลำดับชั้นหรือศักดิ์ของกฎหมาย” และรัฐธรรมนูญได้สร้างระบบกฎหมายขึ้นมาและในระบบกฎหมายนั้นเองก็ยอมรับว่ารัฐธรรมนูญอยู่ในลำดับชั้นสูงของประเทศ และหลักความเป็น กฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญยังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญกับ

อำนาจองค์กรต่างๆ ที่ รัฐธรรมนูญสร้างขึ้น กล่าวคือ องค์กรต่างๆ ของรัฐย่อมอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญนั่นเอง

2) โครงสร้าง ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐเยอรมนีและราชอาณาจักรไทย ประกอบด้วย จำนวนตุลา การที่แตกต่างกัน โดยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐเยอรมนี มีจำนวนตุลา การ 16 คน แบ่ง ออกเป็น 2 คณะ คณะละ 8 คน โดยมีที่มา คือ (1) ตุลาการจำนวน 3 คน ของแต่ละคณะ เลือกมาจากบรรดาตุลาการศาลสูงสุดของสหพันธ์ เฉพาะตุลาการที่ดำรง ตำแหน่งอย่างน้อย 3 ปี ที่ปฏิบัติหน้าที่ในศาลสูงสุดของสหพันธ์รัฐเท่านั้นที่อาจได้รับเลือก (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตุลาการทางอ้อม (3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเลือก คณะกรรมการคัดเลือกชุดหนึ่ง จำนวน 12 คน ตามสัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐ ตุลาการที่จะได้รับเลือก ต้องได้คะแนนเสียง อย่างน้อย 8 เสียง ตุลาการที่ได้รับเลือกโดยวุฒิสภาก็จะต้องได้คะแนนเสียงจำนวน 2 ใน 3 ของคะแนนเสียงของวุฒิสภา นอกจากนี้ ยังมีองค์คณะถาวรเป็นองค์คณะย่อย ที่มา จากการแต่งตั้งอีกชั้นหนึ่งขององค์คณะที่ 1 และ 2 เรียกว่า “องค์คณะถาวร”

สำหรับราชอาณาจักรไทย ประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไทยมีจำนวน 9 คน มีที่มาจากที่ผู้พิพากษาในศาลฎีกา ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะใน ศาลฎีกามาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา จำนวน 3 คน ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าตุลาการศาลปกครองสูงสุดมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 ปี ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ ซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรง ตำแหน่งศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยในราชอาณาจักรไทยมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี และยังมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์ จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ หรือรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่ง ศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยในราชอาณาจักรไทยมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี และ ยังมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์ จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้รับการสรรหาจาก ผู้รับหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีหรือหัวหน้าส่วนราชการที่เทียบเท่า หรือ ตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองอธิการบดีมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผู้ที่มีคุณสมบัติจะเป็นผู้พิพากษา ได้ต้อง สำเร็จการศึกษาทางด้านกฎหมายและบุคคลนั้นจะต้องมีอายุ 40 ปี และต้องเป็นนัก นิติศาสตร์ที่ ได้รับการฝึกฝนมาอย่างเจนจัด ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีข้อจำกัดเพียงต้องจบ การศึกษาทางด้านนิติศาสตร์ และมีอายุ 40 ปี แต่สำหรับราชอาณาจักรไทยนั้น ตุลาการ

ศาลรัฐธรรมนูญได้จำกัดเพียงแค่อ้างอิง การศึกษาทางด้านนิติศาสตร์ เพราะรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริง สามารถเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้อีก สำหรับราชอาณาจักรไทยนั้น อาจจะเป็นการดีที่มีตุลาการทางด้านสังคมศาสตร์มามีส่วนในการพิจารณาคดี เพราะบางครั้งปัญหาทางสังคมที่มีความจำเป็นที่จะต้องให้ผู้เชี่ยวชาญมีความรู้บริบททางสังคมมาถ่วงดุลกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย

สรุป หน้าที่ในการตรวจสอบเรื่องที่ประชาชนได้ร้องว่ามีการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญต่อศาลรัฐธรรมนูญ โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 15 ให้แต่ละองค์คณะแต่งตั้งองค์คณะกลั่นกรองขึ้นองค์คณะหนึ่ง หรือหลายองค์คณะก็ได้ แต่ละองค์คณะจะต้องประกอบด้วยผู้พิพากษา 3 คน และองค์ประกอบของ องค์คณะกลั่นกรองจะมีการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ 3 ปี โดยก่อนเริ่มต้นแผนงานในแต่ละปี ให้มีการแต่งตั้ง องค์คณะกลั่นกรองและองค์ประกอบขององค์คณะกลั่นกรอง รวมทั้งตัวแทนขององค์คณะกลั่นกรองนั้น ๆ

การเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยสภาผู้แทนราษฎร (Bundestag) นั้น มาตรา 6 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐ ได้กำหนดไว้ว่า ให้ใช้วิธีเลือกโดยทางอ้อมโดยสภา ผู้แทนราษฎรจะต้องเลือกคณะกรรมการขึ้นมาก่อหนึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการในการเลือก คณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 12 คน โดยให้แต่ละพรรคการเมืองเป็นผู้เสนอ ส่วนจำนวนตัวแทนของแต่ละพรรคการเมืองในคณะกรรมการดังกล่าว ให้เป็นไปตามสัดส่วนของ จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละพรรคการเมือง หลักการแบ่งแยกอำนาจที่เน้นเรื่องการแบ่งแยกในแง่ของอำนาจหน้าที่ และ แบ่งแยกตัวเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจของแต่ละองค์กร รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมขององค์กรที่ใช้อำนาจ อันในการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ขององค์กรนั้น อันถือว่าเป็นการควบคุมตรวจสอบวิธีหนึ่ง ซึ่งหลักการ ดังกล่าวจะต้องนำมาพิจารณาในการแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญด้วย

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบที่มาของตุลาการรัฐธรรมนูญ โครงสร้าง อำนาจ หน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกับศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ไม่ใช่ศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดหน้าที่รับผิดชอบของศาลรัฐธรรมนูญไว้เป็นการเฉพาะ (Enumerationsprinzip) อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาพิพากษา จึงเป็นอำนาจที่ได้รับการกำหนดเอาไว้เป็นเรื่องๆ ทั้งนี้ โดยพิจารณาเนื้อหาข้อพิพาทหรือกระบวนการใช้สิทธิเรียกร้องเป็นสำคัญ เช่น การควบคุมตรวจสอบบทกฎหมายในเชิง

นามธรรม ศาลรัฐธรรมนูญจะดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยได้ก็ต่อเมื่อองค์กร (Organ) หรือ องค์กรย่อย (Organitrite) ซึ่งได้แก่ รัฐบาลแห่งสหพันธ์ รัฐบาลแห่งมลรัฐ หรือสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลวินิจฉัย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากอำนาจที่สำคัญทั้งสามประการ คือ (1) อำนาจในการชี้ขาดปัญหาความขัดแย้ง เรื่องอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ (2) อำนาจในการชี้ขาดปัญหาความขัดแย้ง เรื่องอำนาจหน้าที่ของสหพันธ์และมลรัฐ และ (3) อำนาจในการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 1. คดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 7 ให้ศาลมีหน้าที่และอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคดีดังต่อไปนี้ (1) คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย (2) คดีเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรีหรือองค์กรอิสระ (3) คดีเกี่ยวกับการร้องขอให้เลิกการกระทำล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (4) คดีที่ประชาชนหรือชุมชนฟ้องหน่วยงานของรัฐเพื่อให้ได้รับประโยชน์ตามรัฐธรรมนูญ หมวด 5 หน้าที่ของรัฐ (5) คดีเกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา (6) คดีเกี่ยวกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ (7) คดีเกี่ยวกับการเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการใด ๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย (8) คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา และร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา (9) คดีเกี่ยวกับการสิ้นสุดลงของความเป็นรัฐมนตรี (10) คดีเกี่ยวกับหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา (11) คดีที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ ร้องขอว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (12) คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม (13) คดีอื่นที่รัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจของศาล

อภิปรายผลการวิจัย

1) แนวคิดเกี่ยวกับหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย

เมื่อได้มีการสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นภายในรัฐแล้ว รัฐธรรมนูญได้สร้างระบบกฎหมายทั้ง ระบบและสร้างองค์กรต่างๆ ของรัฐ พร้อมทั้งสร้างหลักความชอบด้วยกฎหมายและหลักความชอบ ด้วยรัฐธรรมนูญด้วย พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของระบบ

การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และรูปแบบเฉพาะของการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ซึ่งการก่อตั้งองค์กรตุลาการสูงสุดเพื่อทำหน้าที่พิทักษ์ความเป็นกฎหมายสูงสุดของ รัฐธรรมนูญไม่ได้เกิดขึ้นมาด้วยระบบกฎหมายในปัจจุบัน แต่กลับได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง นับแต่ยุคสมัยเอเธนส์ ซึ่งเป็นรากฐานเฉพาะของระบบกฎหมายในภาคพื้นทวีปยุโรป หลักการ ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายได้ผ่านการพัฒนาตามช่วงเวลาจนปรากฏเป็นลักษณะเฉพาะ (โกเมศ ขวัญเมือง, 2555)

2) โครงสร้าง ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้าง อำนาจและหน้าที่ของศาล รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” ผู้วิจัยมุ่งเน้น ที่จะทำการศึกษาเปรียบเทียบที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ของศาล รัฐธรรมนูญของทั้งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและของราชอาณาจักรไทย

การศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับเรื่องศาลรัฐธรรมนูญนั้น ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมักจะได้รับกรหยิบยกเพื่อนำมาใช้ศึกษาเปรียบเทียบอยู่เสมอ เพราะ จุดเด่นประการหนึ่งของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี คือ การจัดตั้งศาล รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นเกิดจากการศึกษาประสบการณ์อันผิดพลาดในการจัด โครงสร้างของรัฐของยุคที่ผ่านๆ มา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงที่ใช้รัฐธรรมนูญไวมาร์ (ค.ศ. 1919) (พ.ศ. 2462) อันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่อิตาลีใช้ เป็นบันไดไปสู่อำนาจเผด็จการอย่างเบ็ดเสร็จ การกำหนดโครงสร้างของรัฐตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผู้ร่าง รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ตัดสินใจเสี่ยงภัยอีกครั้ง โดยกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์เป็นองค์กรที่ ปกป้อง ค้ำครองรัฐธรรมนูญ ตลอดจนหลักการต่างๆ ของรัฐธรรมนูญ และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ผ่านประสบการณ์มาเกือบ 50 ปีแล้วจนถึงปัจจุบัน ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ได้พิสูจน์ให้เป็นที่ ยอมรับของสังคมว่าศาล รัฐธรรมนูญสหพันธ์สามารถทำหน้าที่ปกป้อง ค้ำครองรัฐธรรมนูญ หลักการต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้เป็นอย่างดี

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบที่มาของตุลาการรัฐธรรมนูญ โครงสร้าง อำนาจ หน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกับศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมี 2 ระดับ คือ ศาลรัฐธรรมนูญแห่ง สหพันธ์และศาลรัฐธรรมนูญแห่ง

มลรัฐ ประกอบด้วย 2 องค์คณะโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ หมายความว่าด้วย ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ค.ศ. 1951 บัญญัติไว้ในมาตรา 2 มาตรา 5 มาตรา 6(1) (2) (5) มาตรา 7 มาตรา 9(1) และมาตรา 15(1) นอกจากนั้น ยังมีองค์คณะกลั่นกรองเป็นองค์ คณะย่อย ที่มาจากการแต่งตั้งอีกชั้นหนึ่งของ องค์คณะที่ 1 และองค์คณะที่ 2 เรียกว่า “องค์คณะกลั่นกรอง” (Kammer)

ในส่วนของอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและ ราชอาณาจักรไทย มีบางเรื่องที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคม การเมืองของแต่ละ ประเทศ แต่มีหน้าที่หลักที่เหมือนกัน ในส่วนของการทำหน้าที่หลักในการคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของประชาชน การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย โดย ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีกระบวนการควบคุมความชอบด้วย รัฐธรรมนูญของกฎหมายก่อนการประกาศใช้ และภายหลังการประกาศใช้ เช่นเดียวกับ ราชอาณาจักรไทย

องค์ความรู้

ในส่วนของอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและ ราชอาณาจักรไทย มีบางเรื่องที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคมการเมืองของแต่ละประเทศ แต่มีหน้าที่หลักที่เหมือนกัน ในส่วนของการทำหน้าที่หลักในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชน การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย โดยศาล รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีกระบวนการควบคุมความชอบด้วย รัฐธรรมนูญของกฎหมายก่อนการประกาศใช้และภายหลังการประกาศใช้เช่นเดียวกับของ ราชอาณาจักรไทยมีลักษณะที่แตกต่างกัน ในส่วนที่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมนี แบ่ง องค์คณะในการพิจารณาคดีออกเป็น 2 คณะ แต่ของราชอาณาจักรไทยมี 1 องค์คณะ ทำให้อำนาจหน้าที่ถูกแบ่งเป็นส่วนๆ ไปในแต่ละเรื่อง แต่ละด้าน กล่าวคือ ศาล รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมนี องค์คณะที่หนึ่ง มีรองประธานศาล รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ทำหน้าที่เป็นประธานองค์คณะ มีหน้าที่เน้นพิจารณาด้านสิทธิ มนุษยชน องค์คณะที่สอง มีประธานศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ เป็นประธานองค์คณะ มี หน้าที่เน้นการพิจารณาคดีด้านการเมืองและความมั่นคงของรัฐ องค์คณะที่หนึ่งและองค์ คณะที่สอง แต่ละองค์คณะเป็นอิสระต่อกัน และมีเขตอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยคดีที่ ต่างกัน แต่มีอำนาจที่สำคัญทั้งสี่ประการ คือ (1) อำนาจในการชี้ขาดปัญหาความขัดแย้ง เรื่องอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ (2) อำนาจในการชี้ขาดปัญหาความขัดแย้ง ในเรื่องอำนาจหน้าที่ของสหพันธ์และมลรัฐ และ (3) อำนาจในการควบคุมตรวจสอบ กฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ (4) อำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองที่ไม่

ขอด้วยรัฐธรรมนูญ สำหรับราชอาณาจักรไทย ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่หลักในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ การควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน

การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญของประชาชนแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และ ราชอาณาจักรไทย มีส่วนคล้ายคลึงกัน ในกรณีที่จะยื่นคำร้องนั้นเป็นกรณีที่ไม่สามารถจะใช้สิทธิทางอื่นเยียวยาได้ แต่ราชอาณาจักรไทยโดยหลักการปฏิบัติ หากประชาชนถูกระทบสิทธิตาม รัฐธรรมนูญสามารถยื่นคำร้องได้โดยตรง กล่าวคือ ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกรณีที่ประชาชนธรรมดาไม่มีสิทธิจะนำเรื่องขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ได้โดยตรง คือ การร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญต่อศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ เพื่อขอให้รัฐธรรมนูญเป็นที่พึ่งแหล่งสุดท้ายในการขอความเป็นธรรม

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 48 ยังบัญญัติให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ ถ้าผู้นั้นเห็นว่าการละเมิดนั้นเป็นผลจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ก็ให้ยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน และให้ผู้ตรวจการแผ่นดินยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญพร้อมด้วยความเห็นภายใน 60 วัน นับแต่วันที่รับคำร้องจากผู้ร้อง และให้แจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องทราบภายใน 10 วัน นับแต่วันที่ครบกำหนดเวลาดังกล่าว ในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ยื่นคำร้องหรือไม่ยื่นคำร้องภายใน 60 วัน นับแต่วันที่รับคำร้องจากผู้ร้อง ผู้ถูกละเมิดมีสิทธิยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย สามารถปฏิบัติงานได้ตรง ตามเจตนารมณ์ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนและปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ ปราศจากการครหาจากประชาชนหรือองค์กรต่างๆ ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะดังนี้ :

1) เนื่องจากคดีที่ขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญมีจำนวนมาก ดังนั้น องค์กรคณะในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ควรแบ่งออกเป็นสององค์กรคณะ โดยองค์กรคณะที่หนึ่ง ทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย และองค์กรคณะที่สอง มีอำนาจหน้าที่พิจารณาเรื่องอื่น เช่น บุคคลถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

2) จำนวนตุลาการในการพิจารณาคดีควรเพิ่มจำนวนให้มากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับการพิจารณาคดีที่มีจำนวนองค์คณะละ 6 คน สององค์คณะ รวมทั้งสิ้น 12 คน

3) ในกรณีที่มีข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญที่สำคัญ อย่างเช่น การวินิจฉัยความสิ้นสุดของความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรี หรือการสั่งยุบพรรคการเมือง ควรเป็นการประชุมลงมติโดยเสียงข้างมากเด็ดขาด ด้วยคะแนนเสียง 2 ใน 3 ขององค์คณะ (12 คน) โดยที่ประชุมตุลาการรัฐธรรมนูญเต็มคณะ (เป็นการประชุมรวมทั้งสององค์คณะ)

4) จำนวนตุลาการในองค์ประชุมปรึกษาคำพิพากษากำหนดให้มีจำนวน 2 ใน 3 ของจำนวน ตุลาการทั้งหมด นอกเหนือจากการถือเอาเสียงข้างมาก

5) การลงมติคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญควรมีการออกเสียง 2 ใน 3 ของจำนวนตุลาการทั้งหมดเช่นเดียวกับศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

เอกสารอ้างอิง

โกเมศ ขวัญเมือง. (2555). *กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมืองเปรียบเทียบ*.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กฎหมาย.

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. (2535). “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ: บทวิเคราะห์” ในรวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม.

กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นวม สงวนทรัพย์. (2542). *สาเหตุความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในอินเดีย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). *กฎหมายมหาชน เล่ม 3 : ที่มาและนิติวิธี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 5. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 4.

Koopman, T. (2003). *Courts and Political Institution, A Comparative Views*. Cambridge: Cambridge University Press.